

A szerzetesélet ma

Született 1931-ben Munkácson. A Szent Szív Társaság (Sacré Coeur) tagja. Tanulmányait Bécsben, Grazban és Rómában végezte, ahol bibliai szaklicenciátust is szerzett. A rend osztrák iskoláiban tanított, majd a bécsi egyházmegye felnőttképzési központjának volt vezetője. 1994 óta a Sophia, a magyarországi női szerzetesrendek teológiai főiskolájának az igazgatója.

A paradigmaváltás fogalma

A magyar szerzetesség túlélte a negyvenéves rabszolgaságot, megélte az Exodus örömét, sőt eufóriáját, elindult a szabadság felé, ha bizonytalanságok és nehézségek közepette is. Az elmúlt évek sivatagi barangolása után itt áll a harmadik évezred küszöbén. Konfrontálódik a hírszerzők fenyegető és pesszimista jelentéseivel: az Ígéret Földjén gyönyörű termés vár rá, de ijesztő fenyegetések is: „igen erős lakók, nagy fallal körülvett városok, szálás termetű harcosok”. Csak kevesen bátorítanak: „az Úr velünk van, ne féljetek”.

Ha elhagyjuk a Biblia képes stílusát, ez az üzenet így hangzik. A politikai fordulat meghozta a szerzetesrendek legális újraindulását. A 90/92-es évek újrászervezései és első kártalanításai megengedték a közösségek kialakulását, az intézmények megindulását. Aztán lelassult az iram. A vatikáni megegyezés a szerzetesrendek kártalanítási problémáit sajátosan kezelte, és hosszú távon nem biztosít megnyugtató anyagi hátteret. Az utánpótlás, bár szép számban jelentkezik, mégis kevés a ránk váró feladatokkal és kihívásokkal szemben. Közösségeink elidősödtek, a közösségi élet újraindulása problémákat vet fel, amelyek között a generációk közötti feszültségek nem a legkisebbek. A noviciátusi képzés és a fiatal- és örökfogadalmaskok továbbképzése nem tükrözi még a zsinat utáni szerzetesélet teológiájának megváltozott perspektíváit.

Ennek ellenére nekünk is szól az üzenet: „a föld — magyar hazánk — felette jó; az Úr velünk van, ne féljetek!”

Manapság sokat beszélnek paradigmaváltásról. A görög szó, „paradigma” többek között egy adott korszakban elfogadott, tudományos világképet jelent. A szó mai használata számos más képzetrel gazdagodott.

„Paradigmá”-n egy bizonyos történelmi pillanatban és annak társadalmi kontextusában egy adott szituáció globális magyarázatának koordinátáit értjük. A paradigmaváltás radikális irányváltást, az eddigi lineáris fejlődés megtörését jelenti. Nem lehet az ismert utakon tovább járni, a kitaposott ösvényeket követni, a megszokott gondolatmenetet folytatni.

Mit jelent ez nekünk, itt Magyarországon, a jelen pillanatban? Az elmúlt évek megváltozott helyzetet teremtettek a magyar szerzetesség számára. Nem ott állunk, ahol 1949/50-ben, nem lehet ott folytatni, ahol akkor abbahagytuk. Az elmúlt negyven év és az 1989-es fordulat jelzi a lineáris vonal megtörését. Paradigmaváltásról van szó.

Felesleges arról beszélni, hogy mennyire más Magyarországon élünk ma, mennyire más magyar társadalomban keressük a helyünket. Többé nem magától értetődő, hogy ugyanavval az elismeréssel, presztízzsel, tisztelettel, támogatással számolhatunk,

mint régen. A világ megváltozott, Magyarország megváltozott, a zsinat utáni egyház is másképp érti önmagát. A megváltozott helyzetben új kiindulópontot kell kialakítani. Ehhez az egyház maga ad iránytűt a kezünkbe.

„Új szellem”

A II. Vatikáni zsinat befejezése után minden zsinati dokumentumhoz végrehajtási rendelkezések jelentek meg avval a céllal, hogy az írott szövegekből kiindulva az utat egyengessék a megvalósítás felé. Ezek a szövegek idővel feledésbe merültek, miután impulzusszerű feladatukat betöltötték. A szerzetesi élet megújulásának dokumentumához, a *Perfectae caritatis*hoz, szintén megjelentek ilyen normák, amelyek első mondatát nagy horderejű jelentősége miatt nem lenne szabad elfelejteni: „Hogy a Zsinat gyümölcsei késés nélkül érni tudjanak, a szerzetesrendeknek mindenekelőtt új szellemet kell ápolniuk.” Új szellem — ez a kulcsszó.

Az „új szellem” nem csak az erények buzgóbb gyakorlására ösztökél, nem csak a zsinati előírások megvalósítására buzdít, nem az apró változtatásokra bátorít. Sokkal radikálisabb változást követel „mindenekelőtt”.

Az „új szellem (szellemiség)” új látásmódot, rálátást jelez, új döntések irányába mutat, a hűség és kreativitás szintézisére törekszik (vö. Propositiones No. 27, püspöki szinódus 1994), egyéni és közösségi élet új stílusának kialakítására bátorít. Ebben az „új szellemben” készültek el a *Konstitúciók és Szabályok* átdolgozott kiadásai a zsinat utáni évek folyamán. Manapság mindnyájan kezünkben tartjuk ezeket a felújított rendi dokumentumokat, talán anélkül, hogy igazán értenénk, miért is volt szükség a számtalan nagykáptalan munkájára, mi is van az új szövegek mögött.

Ha elgondolkozunk azon, honnan erednek a magyar szerzetesélet aktuális problémái, érzékelnünk kell a paradigmaváltás magyarországi sajátosságait.

Aktuális problémák

Ha azon gondolkozunk, milyen irányba keressük problémáink megoldását, fel kell tennünk a kérdést, hogy ilyen irányú kísérleteinket az „új szellem” inspirálja-e; komolyan vesszük-e a magyar paradigmaváltást, vagy lineárisan gondolkozunk tovább; a zsinati „új szellemben” képezzük-e ki fiatal szerzeteseinket/szerzetesnőinket. De ehhez jó megfontolni, nemcsak az információ szintjén, hanem a szív nyitottságával és készségével, milyen új lehetőségeket nyitott meg a zsinati aggiornamento.

Új spiritualitás

Általánosan fogalmazva azt lehetne mondani, hogy súlypontok tolódtak el, a hangsúly változott meg. Régebben a *Konstitúciók* nagy része egyházi jogi előírások gyűjteménye volt; azok formális betartása könnyen ellenőrizhetően irányította az egyének és a közösségek életét. Az egyházi jognak továbbra is megvan a nagy jelentősége, de jó arra gondolni, hogy a *Kódex* revíziója folyamán, a szerzetesekre vonatkozó kánonokat szintén átdolgozták. Az új *Konstitúciók* a *Perfectae caritatis* útmutatása értelmében (PC 2) erősebben hangsúlyozzák a spirituális dimenziót: a Szentírásba, a

teológiába, az alapítók tanításába, a rendi hagyományokba való begyökerezést.

Közösségi perspektíva

Régebben a *Konstitúciók* Krisztus követésének individuális formáját, a személyes életszentségre való törekvést nevezték meg elsőrendű célnek. Az új *Konstitúciók* a közösségi perspektívát hangsúlyozzák, az életszentséget a közösség keretében látják megvalósítandónak. Krisztus követésére nemcsak az egyes szerzetes kötelezi el magát, hanem a közössége is, jobban mondva, az egyes személy a közösségével együtt.

A világ felé fordulás

Egy harmadik új perspektíva a „világ” felé fordulást emeli ki. Mind a monasztikus és monasztikus életstílusú rendek, mind az aktív apostoli célkitűzésű és ennek megfelelő életstílusú rendek a mai világban élnek, ennek „örömét és reményeit, gondjait és féltelmeit” kell ismerniük, és ennek a világnak kihívásaira kell válaszolniuk.

Három kulcsszó segíthetne tovább: karizma — prófécia — misszió.

A II. Vatikánum látószögéből a szerzetesélet az egyház misztériumához tartozik (LG 6), a Lélek jelenlétének és működésének megnyilvánulása, és mint ilyen karizmatikus prófétai és missziós (evangelizáló) jelenség.

Ezek a kulcsszavak nyitják meg a szerzetesélet lényeges elemeinek mélyebb teológiai és bibliai értelmezését.

1. Karizmatikus

- a mennyek országáért vállalt cölibátus;
- az imaélet misztikusan bensőséges megélése;

2. Prófétai

- a szegénység
- a testvéri életközösség üzenete a mai világnak;

3. Missziós (evangelizáló)

- engedelmesség és a
- mai világ kihívásaira válaszoló elkötelezett küldetéstudatnak.

A Karizma a Lélek kegyelmi ajándéka egyeseknek az egyház szolgálatára. „Különböző adományaink vannak a nekünk adott kegyelemnek megfelelően” (Róm 12,6). Szent Pál fel is sorolja őket a Rómaiakhoz írt (12,6 ff) és az 1. Korintusi levélben (1Kor 12,4-31), és hozzáteszi: „a kegyelmi ajándékok különfélék ugyan, de a Lélek ugyanaz” (1Kor 12,4); továbbá: „a Lélek megnyilvánulásait mindenki azért kapja, hogy használjon vele” (1Kor 12,5).

A cölibátus ajándéka

Szent Pál a cölibátust kimondottan a kegyelmi ajándékok közé sorolja: „Szeretném ugyanis, ha mindnyájan olyanok volnátok, mint én magam (ti. nőtlen, vö. 1Kor 7,8), de hát mindenki saját ajándékát kapta Istentől” (1Kor 7,7). A páli levelek utalásai egyértelműen azt mondják, hogy a cölibátus nem öncélú aszkézis, hanem a Lélek ajándéka Isten Országának szolgálatára.

Jézus is erre utal Máté evangéliumában (Mt 19,12): „...van, aki a mennyek országáért önként mond le a házasságról (...akik ön-

magukat tették házasságra alkalmatlanná). „A Mennyek Országáért felvállalt cölibátus eszkatológikus jel, a végső időket teszi láthatóvá a jelen történelmében. Nem azért nem fognak a jövőendő időkben (ta eszkata) az emberek házasodni/férjhez menni, mert nem lesz már szükség az emberiség gyarapítására, hanem mert az Isten Országá már valósággá vált, „Isten minden mindenben” lett (vö. Jel 21).

Az Isten Országáért vállalt cölibátus nem a házasságnak és a szexualitásnak lebecsülése, nem is a „magasabb értékekért” (például tudományért, művészetért, sportért vagy másfajta teljesítményért) vállalt önmegtartóztatás. Hanem egyfajta képtelenség másfajta életformára, mint Krisztus követésére: „Amit előnynek tartottam, azt Krisztusért hátránynak tekintem. Sőt Uramnak, Jézus Krisztusnak főséges ismeretéhez mérten mindent szemétnak tekintettem, csak-hogy Krisztust elnyerhessem és hozzá tartozzam” (Fil 3, 7-8).

Az Isten Országáért vállalt cölibátusban titokzatosan megjelenik a Szentháromság misztériuma; a *Vita consecrata* szavaival a Szentháromság „ikonja” lesz láthatóvá. Ennek eszkatológikus jelévé válni valóban csak a Lélek karizmája tesz képessé.

Az emberi lehetőségek között megkísérelt, Istennek szentelt virginitas felszabadítja a személy szerető képességét, kitágítja a szívet, és szolidárisan átöleli mindazokat, akik nem önkéntesen vállalt elszigeteltségben élnek, akik nem ismerik a meghitt családi élet légkörét, a sikerült emberi kapcsolatok melegségét, hanem csak az elváltak, a sikertelenek, a kizsákmányoltak keserűségét ismerik.

Az így értelmezett cölebsz életnek megvannak a feltételei: érett személyiség, kiegyensúlyozott érzélemvilág, kommunikációs képesség, test és lélek egészséges integrációja. Mindezek a szerzetesi életre való képzés fontos feladatai.

A Lélek ajándéka az elmélyült, szemlélődő imaélet is. Nemcsak arról van szó, hogy az előírt imákat hűségesen elvégezzük, hanem, mint Jahve szolgája: „...Isten, az Úr... reggelenként teszi figyelmessé fülemet, hogy rá hallgassak, mint a tanítványok” (Iz 50,4). Halló szívekről és látó szemekről van szó.

A liturgikus megújulás

A liturgikus megújulás az Eucharisztia és a zsolozsma keretében sok lehetőségét nyitotta meg a kreatív és mély ünneplésnek. A személyes ima is új utakat fedezett fel, amelyek a mélybe vezetnek: „...a szomszédoknak ingyen adok az élet vizének forrásából” (Jel 21,6). A szemlélődő ima megújult gyakorlata segítségével, a Lélek ajándékának erejében az imádkozó ember elmélyült istentapasztalatra tehet szert. Régi keresztény forrásokból merít, mint például a Jézus-ima, a Szent Ignác-i lelkigyakorlatok.

A közös ima is új kifejezési és részvételi formákkal gazdagodott. A *Testvéri élet közösségben* című dokumentum a következőket sorolja fel: a lectio divina, az Isten ígésén való elmélkedés, a hitélet személyes tapasztalatainak és az apostolkodás gondjainak

megosztása (vö. No. 16) Ha a lex orandi (az ima törvénye) a lex credendi-t (a hit törvénye) tükrözi, minden túlzás nélkül állítani lehet, hogy az „új szellem” mindenekelőtt a karizma elmélyült megtapasztalásában nyilvánul meg.

A szerzetesélet prófétai dimenziója

A szerzetesélet prófétai dimenziójáról egyre több szó esik az egyházi megnyilatkozásokban (és a szakirodalomban). Hogy ezt a kifejezést jól értsük, meg kell gondolni, ki és mi volt az ószövetségi próféta. A próféta nem volt jós (Jeremiás például a jóslást a hamis prófétáknak veti szemére), nem volt pap, nem volt politikus. A próféta „Jahve szája” volt, az Úr üzenetének közvetítője, és mint ilyen a jelen történéseinek értelmezője, a hit fényében. Ehhez nemcsak bátorságra volt szüksége, de világos rálátásra és megalukvási nélküli elkötelezettségre is.

A szegénységi fogadalom

A szerzetességnek ma is prófétai küldetése van: a jelen történéseit a hit fényében értelmezni, a társadalmi jelenségeket kritikusan megkülönböztetni, a világ kihívásaira elkötelezett bátorsággal reagálni. A „mai világ” kontextusában különösen prófétai szerepet játszik az evangéliumi szellemben megélt és gyakorolt szegénységi fogadalom. Nem a szegénység felmagasztalásáról van szó. A szegénység, amelyet a világ lakosságának kétharmada mint az emberi mivoltot lealacsonyító, elidegenítő helyzetet él meg, nem Isten akarata.

A modern fogyasztói társadalom égbekiáltó igazságtalanság, strukturális bűn. Ez ellen tiltakozik a szerzetesi szegénység, amely lemondás, aszkézis és harc mindaz ellen, ami a szegényt lealacsonyítja és kizsákmányolja.

A szegénység fogadalma nem a „birtokolni — nem birtokolni” antagonizmusában fogalmazódik meg manapság, hanem a „birtokolni — megosztani” dinamikus szintézisében. Gyakran lehet laikusoktól hallani: „ti tesztek szegénységi fogadalmat, de mi tartjuk meg azt”. Őszintén be kell vallani: se az egyes szerzetesek, se közösségeink nem igazán szegények. Mindig lesz tető a fejünk felett, nem fogunk éhezni, és mindig lesz munkánk (hányan hajléktalanok és munkanélküliek ma Magyarországon?!). Így érthető, hogy más kifejezési formákat keres az egyéni és a közösségi szegénység. Megosztás, egyszerűség, felelősségteljes bánás a pénzzel, a munkaeszközökkel, vagyonközösség, és mindenekelőtt szolidaritás, lemondás a privilégiumokról. Könnyen kimondott szavak ezek... Hogy ne maradjanak üres frázisok, komoly kreativitásra van a rendeknek szükségük.

„A pokol — az a másik”

Olyan világban, amelynek alapvető tapasztalata Sartre rettentő mondatában fogalmazódik meg: „a pokol — az a másik” (l'enfer, c'est l'autre) — a testvéri közösségi élet hivatott arra, hogy prófétai választ adjon: „lehetséges testvéri közösségben élni”. A „másik”, ha nem is „mennyország”, de egyazon hivatásban részesült: Krisztus követésének karizmáját osztja meg a testvérekkel.

„A szerzetesközösség az egyház lelki közösségének kifejeződése... A közös élet... a minden keresztényt egyesítő testvéri szellem

radikális megvalósulása... az egyház misztériumának élő jele..." (*Congregavit nos in unum 10*). „A szerzetesközösség, tudatában az egyház nagy közösségével szembeni felelősségének, jellé is válik: jele annak, hogy a keresztény testvéri élet lehetséges..." (*Congregavit nos in unum 56*).

A missziós szerep

A szerzetesélet missziós/evangelizáló funkciójának teológiai helye az epifánia misztériumában van. „Megjelent ugyanis megváltó Istenünk kegyelme minden ember számára” (Tit 2,11).

Karácsonykor olvassuk ezt a mondatot a Tituszhoz írt levélből. De ez a „megjelenés” több mint utalás a Megtestesülés tényére vagy Karácsony ünnepére. Jézus Krisztusban láthatóvá vált titok, amely a kezdettől fogva el volt rejtve Istenben, a mindenség Teremtőjében... hogy most az egyház által... nyilvánvalóvá váljék..." (Ef 3,9-10). Az egyház bízta tehát a misszionáriusokra a küldetést, hogy ennek a „megjelenésnek” jelét minden ember előtt „nyilvánvalóvá” tegyék.

A szerzetesség mint jel

A keleti egyház liturgiájára és lelkiségére jellemző az ikonok tisztelete. Egy ikon több mint egy kép, az ikonban megjelenik, felragyog egy titok. Az egyház misztériumában a szerzetesség a krisztusi epifániának ikonja, a megtestesülés és a megváltás nyilvános és látható jele. Egy jelnek van jelentése és jelentősége. A szerzetességnek és minden egyes szerzetesnek küldetéséhez tartozik, hogy jel legyen, Isten megváltó szeretetét jelezze a világban — ez létjogosultságának jelentősége. Az egyház lényegéhez tartozik az Evangélium hirdetése; evvel a küldetéssel bízta meg a szerzeteseket. Az evangelizáció szolgálatában áll az igehirdetés minden kifejezési formája, az oktatástól a tanúságtételig.

Az engedelmisség fogadalmával kötelezi el magát minden szerzetes az evangelizálás munkájára rendje karizmatikus és prófétai jellegének megfelelően. Küldetése egy meghatározott helyen és időben mint inkulturáció válik feladatává. A hit fényével, a remény éltető erejével, Krisztus megváltó szeretetével kell a kultúrát áthatni. Mit jelent ez a mai magyar társadalom szintjén? Evvel a kérdéssel visszakanyarodunk a paradigmaváltás konkrét kihívásaihoz a mai Magyarországon. Ebben az összefüggésben van az engedelmisség fogadalmának sajátos jelentősége. E fogadalom által vállalja az egyes szerzetes szabadon és tudatosan helyét a rend küldetésének keretében és a rend struktúrájában.

A szövivőknek a Számok könyvének elbeszélésében igazuk volt, nem ködösítettek és nem ámítottak: a városok kész erődítmények, a harcosok fenyegetően erősek, az ország elemészteti lakóit. De „...ha velünk van az Úr... elnyerjük ... az Ígért földjét — magyar hazánk Isten akarta jövőjét a 21. században is — ne féljete!”